

Стахів Л.Г.,

*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки та методики початкової освіти,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Іванна Франка
м. Дрогобич, Україна
(l.stahiv@dspu.edu.ua)*

Медвідь М.І.

*магістрантка кафедри педагогіки та методики початкової освіти
факультету початкової освіти та мистецтва,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Україна
(mariia.medvid.po@dspu.edu.ua)*

Використання казок про рідний край у вихованні екологічної культури молодших школярів

У статті висвітлено проблему використання казок про рідний край у вихованні екологічної культури молодших школярів; простудійовано основні завдання, які стоять перед учителями початкових класів з метою здійснення екологічної освіти дітей молодшого шкільного віку; розкрито зміст поняття «казка», її роль у формуванні в учнів екологічних цінностей, формування природодослідників та добротворців; акцентовано на педагогічній спадщині Василя Сухомлинського у контексті використання казок про рідний край у процесі проведення уроків серед природи.

Ключові слова: *казка, казка про рідний край, екологічна культура, молодші школярі*

The use of fairy tales about the native land in the implementation of ecological culture of younger schoolchildren

The article highlights the problem of using fairy tales about the native land in the implementation of ecological culture of younger schoolchildren; the main tasks facing primary school teachers in order to implement environmental education of children of primary school age were studied; the meaning of the concept of "fairy tale", its role in the formation of environmental values in students, the formation of

nature researchers and good creators is revealed; emphasis is placed on the pedagogical legacy of Vasyl Sukhomlynsky in the context of using fairy tales about the native land in the process of conducting lessons in nature.

Keywords: *fairy tale, fairy tale about native land, ecological culture, younger schoolchildren.*

Постановка проблеми. Сьогодні відповідно до Концепції Нової української школи створюються усі можливості з метою перебудови освітнього процесу, спрямованого на формування гармонійно розвиненої особистості (Концепція, 2016). У сучасному закладі загальної середньої освіти (ЗЗСО), зокрема початковій школі, в учнів закладається любов до рідної землі, рідної мови, в них формується духовно розвинена, творча, працелюбна особистість. У цьому сенсі важливу роль відіграє фольклор, зокрема казки про рідний край.

Виховання засобами фольклору, використання скарбів народної мудрості є важливим чинником виховання у молодших школярів елементів національної культури, у т. ч. екологічної. І досягнути цих результатів допоможе майстерність, творчість вчителя, національна культура якого служить конкретним прикладом для учнів. Тому уже з перших днів перебування дитини в школі важливо формувати дітей-добротворців, щоб вони свідомо несли відповідальність за долю свого краю та Планети Земля загалом (Бех, 1998; Біда, 2000).

Аналіз останніх досліджень. Названі питання окреслені у прийнятих урядом впродовж останніх років сучасних державних освітніх документах, а саме – Законі України «Про освіту» (Закон України, 2017), Концепції «Нова українська школа» (Концепція, 2016), Державному стандарті початкової освіти (Держстандарт, 2018) та низці навчальних програм, за якими здійснюється освітній процес у ЗЗСО. Означені проблеми відображені також у Професійному стандарті учителя, прийнятому 23 грудня 2020 р. Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства та ін. (Профстандарт, 2020).

Важливу роль в освітньому процесі початкової школи у формуванні в учнів екологічної культури відіграють казки про природу, рідний край.

Над цією проблемою працюють низка сучасних науковців, зокрема О. Гороховська, О. Дейч, І. Карабаєва, Л. Фоменко,

І.Вікторенко, С.Дужук, Л. Мамчур та ін.

Аналіз науково-педагогічної літератури дає підставу стверджувати, що одним із вагомих завдань у здійсненні екологічної освіти дітей молодшого шкільного віку є процес формування екологічної культури, зокрема екологічно доцільної поведінки їх у природі. З цього приводу учні мають усвідомлювати важливість таких моральних установок, як «не вбивати собі подібного», «обережати власне місце існування», «розуміти необхідність природної рівноваги», «вчитися жити у гармонії з Матінкою-Природою», а особливо «пам'ятати, що збереження навколишнього середовища безпосередньо перебуває у їх руках» тощо (Біда, 2000).

Ми повністю погоджуємося із думкою науковців в тому, що безперервна екологічна освіта на сьогодні виступає одним із важливих завдань початкової школи. У зв'язку з цим початковій ланці відводиться основна роль, зосереджена на формування в дітей екологічної культури, розуміння використовувати національні традиції крізь призму дбайливого ставлення до природи рідного краю (Дейч, 2000, Дужук, 2007).

Детальний аналіз науково-педагогічних джерел засвідчує, що природа української землі до людини була завжди прихильною своєю родючістю, краєвидами, різноманітним світом представників флори і фауни тощо. Тому наші предки, не знаючи жодного інтернету, старалися завжди жити у єдності з Природою, формували в собі якості добра, співпереживання, тобто були природолюбамі. Учителі початкових класів формують ці цінності різними засобами, в тому числі й казками про рідний край.

Метою статті є висвітлення проблеми використання казок про рідний край у розвитку екологічної культури молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні неможливо уявити дитяче мислення без живої яскравої казки, яка використовується у родинному колі та в освітньому процесі дошкільної, початкової та середньої освіти з метою в них розширення загального світогляду та пізнавальних інтересів. У початковій освіті проблема дослідження психолого-педагогічного потенціалу сприйняття казкового твору

молодшими школярами залишається актуальною, на чому ми й зосереджуємо увагу.

Термін «казка» походить від слова «казати». За часу виникнення казки виступають найдавнішою формою усної народної творчості, в якій відображається життя й погляди народу від найдавніших часів до сьогодення, особливості народної психології, різноманітних господарських процесів, розкривається багатовіковий досвід виховання дітей та молоді. На сьогодні також важливе місце мають також й такі поняття, як «казкотерапія» та «терапевтична казка».

Аналіз наукових джерел засвідчує, що казки впливають на громадянську культуру дітей, формують в них екологічне мислення, а також дають знання про рідний край, оскільки захоплюють молодших школярів своїми яскравими поетичними образами, динамічними вчинками героїв, викликають в них позитивні емоції, дозволяють радісно сприймати природу, зокрема й природу рідного краю. Такі жанри формують в учнів стійкий характер, розкривають в них високі моральні якості, розширюють їхній світогляд, допомагають зростати в добрі й красі (Карабаєва, Фоменко, 2006).

Варто зауважити, що казки про рідний край позитивно впливають на емоційну, інтелектуальну й поведінкову сфери дітей молодшого шкільного віку, розвивають в них образне і логічне мислення, творчі здібності, мовлення, знайомлять зі світом природи, допомагають соціалізуватися, вчать правильно поводитися в природі, зокрема на лузі, в парку, скверику, узліссі, полі тощо.

Однак ми погоджуємося із думкою сучасних науковців у тому, що казки мають бути дітям дуже доступними, щоб казкові герої як персонажі допомагали розвивати в них пізнавальний інтерес до природи, до представників рідного краю. Найважливіше в казках для маленьких слухачів – виявляти проблеми дикої природи з вуст самих її мешканців. У цьому сенсі виняткова роль належить екологічним казкам, в яких тварини та рослини співпереживають будь-яким змінам у природі (Лях, 2001).

Тому для роботи з учнями початкової школи вчителів початкових класів бажано підбирати такі казкові твори про живі

об'єкти природи, з якими дітям легко контактувати. Завдяки чарівному світу казок про рідний край учні зможуть знайомитися із незвичайними героями, їх дивовижними пригодами, перед ними відкриватиметься невідомий світ із його несподіванками і таємницями, у невимушеній формі, ніби перебуваючи з героєм казки, діти в цікавий спосіб зможуть дізнаватися не лише про таємниці тваринного і рослинного світу, а й об'єкти неживої природи.

У цьому плані прерогативними можуть виступати такі методи, як розгляд картин, ілюстрацій, перегляд кіно- та відеофільмів, прослуховування аудіозаписів зі звуками природи, використання мовних логічних завдань, малювання, ліплення, проведення різноманітних дидактичних ігор тощо (Бех, 1998).

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що казка є ефективним засобом підвищення в учнів екологічної вихованості й дбайливого ставлення до природи в цілому освітньому процесі, зокрема й на заняттях інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (природнича освітня галузь). Як важливий засіб етнопедагогіки, вона виступає ефективним чинником з метою удосконалення навчальної діяльності школярів, сприяє підвищенню в них пізнавального інтересу до навчання, активізує такі психічні процеси, як мовлення, мислення, пам'ять, уява, створює безліч можливостей з метою формування світоглядної сфери школярів, у тому числі й екологічної культури (Дейч, 2000).

З метою ефективності навчального процесу ми пропонуємо учителям початкових класів використовувати педагогічну спадщину педагога-гуманіста ХХ століття Василя Сухомлинського. Повністю погоджуємося із думкою сучасних науковців у тому, що, втілюючи ідеї цього педагога, учням початкових класів пропонуємо самим складати твори-мініатюри про об'єкти живої та неживої природи, на зразок того, як педагог пропонував складати казки про червоні грона калини, збирання врожаю, про Пелюстку, яка зустрічає Мурашку, про Жучка, який хоче переплисти на інший берег, тощо (Мамчур, 1988).

Висновки. Отже, відповідно до ідей Концепції «Нової української школи», в освітньому процесі початкової школи

складання дидактичних казок про природу, рідний край має велике значення і слугує формуванню в учнів екологічної культури та екологічно доцільної поведінки їх у природі. Ці казки можна укладати в книжки-саморобки і поповнювати ними бібліотечки, які зберігаються в окремих осередках класних кімнат відповідно до НУШ. Такі казки можуть слугувати ефективним матеріалом для складання казок на зразок, за аналогією, вони можуть бути добірним матеріалом для написання з учнями переказів, диктантів та складання умов математичних задач. До проведення таких видів роботи ми пропонуємо залучати усіх учителів та батьків, втілюючи ідеї співпраці школи, учнів та членів їх родин як «золоті перлини» педагогіки партнерства.

Список використаної літератури

1. Бех, І.Д. (1998.) Особистісно зорієнтоване виховання: навч.-метод. посіб. Київ : ІЗИН. 61 с.
2. Біда, О.А. (2000) Природознавство і сільськогосподарська праця: методика викладання. Київ : ВТФ «Перун». 333 с.
3. Вікторенко, І. (2004). Формування пізнавального інтересу до природознавства засобами усної народної творчості. *Рідна школа*. № 3. С. 54–56.
4. Гороховська, О. (2002). Екологічна казка. *Початкова освіта*. № 15 (159). С. 6.
5. Дейч, О. (2000). Фольклор у вихованні культури поведінки молодших школярів. *Початкова школа*. № 2. С. 46–48.
6. Дужук, С. (2007). Використання казки в екологічному вихованні учнів. *Початкова школа*. № 6. С. 38–39.
7. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/articles/uryad-zatverdyy-novyj-standart-pochatkovoyi-osvity-shho-tse-oznachaye/> (дата звернення: 22.01.2024).
8. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 20.04.2024)
9. Концепція Нова українська школа: URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol> (дата звернення: 22.01.2024).
10. Професійний стандарт вчителя – міжнародний досвід. URL: <https://nus.org.ua/articles/profesiyniy-standart-vchytelya-mizhnarodnyj-dosvid/> (дата звернення: 22.01.2024).

11. Карабаєва, І. (2006). У світі дитячих фантазій. *Початкова освіта*. № 9 (345). С. 10–11.
12. Лях, В. (2001). Казка в екологічному вихованні молодших школярів. *Початкова школа*. № 1. С. 63–64.
13. Мамчур, Л. (1988). Твори-мініатюри та казки у методичній спадщині В.О.Сухомлинського. *Початкова школа*. № 6. С. 11–13.